

BESLUT

Datum
2020-04-16

Beteckning
432-28348-2012

Fastighetsägare Olov Lindgren AB

Stiftelsen K A Almgren Sidenväveri & Museum

Byggnadsminnesförklaring av Almgrens sidenväveri på del av fastigheten Västergötland 6, Södermalm, Stockholms stad

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, del av fastigheten Västergötland 6 som byggnadsminne där fabriksbyggnad, innergård och byggnadernas fasader mot innergården skyddas, och fastställer nedan angivna skyddsbestämmelser.

Karta visande byggnadsminnet Almgrens sidenväveri, på del av fastigheten Västergötland 6, Stockholms stad. Röd linje visar skyddets utbredning med gård och gårdsfasader. Röd yta anger byggnad med skyddad exteriör mot såväl gata som gård, samt skyddad interiör. Blå linje visar fastighetens utbredning.

BESLUT

Datum
2020-04-16

Beteckning
432-28348-2012

Skyddsbestämmelser

För Almgrens sidenväveri med fabriksbyggnad, innergård och fastighetens fasader mot innergården gäller följande skyddsbestämmelser.

1. Fabriksbyggnaden på Repslagargatan 15 – markerad som röd yta på kartan – får inte rivras eller flyttas, till sitt yttre byggas om eller på andra sätt förändras.
2. För våning 1, museidelen, i fabriksbyggnaden gäller att
 - stomme – såsom bjälklag, balkar, gjutjärnspelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar och murstockar – inte får rivras, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material. Gjutjärnspelare får inte döljas eller kläs in.
 - befintlig planlösning med rumsformer och rumsvolymerna inte får ändras.
 - ytskikt, så väl målade som obehandlade inte får förändras.
 - fast inredning, såsom snickerier, golv och golvbeläggningar med bland annat spår av tidigare maskiner samt väggfast kontorsinredning inte får tas bort, flyttas eller förändras.
 - maskiner och annan utrustning som ägs av stiftelsen K A Almgren sidenväveri & Museum och som tillförts fabriksbyggnaden för att användas i den ursprungliga verksamheten som väveri – inte får tas bort, flyttas eller förändras.
3. För fabriksbyggnaden i övrigt, dvs bottenvåning, våning 2, källare och vind gäller att
 - stomme – såsom bjälklag, balkar, gjutjärnspelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner – inte får väsentligen förändras t ex rivras eller ersättas med andra material. Gjutjärnspelare får inte döljas eller kläs in.
 - planlösningens öppna karaktär i de tidigare fabriksalarna på bottenvåning och våning 2 ska bibehållas.
 - fast inredning; såsom från väveriepoken bevarade äldre snickerier, golv och golvbeläggningar med bland annat spår av tidigare maskiner, inte får tas bort, flyttas eller förändras.
 - ytskikt i trapphus, såväl målade som obehandlade, samt källarens oputsade tegelvalv inte får ändras.
4. Innergården med trädgårdsanläggning, omgiven av röd linje på kartan, med markbeläggning, vegetation och springbrunn får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras till sin karaktär.
5. Fasader mot innergården som hör till fastighetens byggnader, markerade med röd linje på kartan, får inte förändras.

BESLUT

Datum
2020-04-16

Beteckning
432-28348-2012

6. Fabriksbyggnaden, innergården och de skyddade gårdsfasaderna samt den maskinella utrustningen ska av respektive ägare vårdas och underhållas så att byggnadsminnets kulturhistoriska värde inte minskar. Vård och underhåll ska utföras med för byggnadsminnets egenart anpassade material, kulörer och metoder.

Beskrivning av ärendet

Fråga om byggnadsminne väcktes den 8 september 1986 av Föreningen Södermalm genom dess dåvarande ordförande Per Anders Fogelström. Länsstyrelsen anmälde den 10 september 1986 till Fastighetsregistermyndigheten vid Stadsbyggnadskontoret i Stockholms stad att fråga om byggnadsminnesförklaring väckts för aktuell fastighet. Ärendet remitterades i början av oktober samma år till Stockholms byggnadsnämnd och Riksantikvarieämbetet. Båda instanserna tillstyrkte en byggnadsminnesförklaring.

1985–86 dokumenterade Stockholms stadsmuseum all utrustning i sidenväveriet. Dokumentation bestod av uppmätning, beskrivning, intervjuer med tidigare anställda samt fotografering. Resultatet presenterades i en artikel 1989 och i en omfattande dokumentationsrapport 1996. År 2002 utfördes på Länsstyrelsens uppdrag en kulturhistorisk värdering av våning 1 i fabriksbyggnaden, den del som idag är museum, av byggnadsantikvarie Claes Reichmann, Restaurator AB.

Fastigheten ägs av Olov Lindgren AB. Musei- och väveriverksamheten drivs av Stiftelsen K A Almgren sidenväveri & Museum som också är ägare till och ansvarar för den maskinella utrustningen, vilket förtydligats genom anteckning i fastighetsregistret den 11 februari 2014.

Länsstyrelsen har remitterat förslag på skyddsbestämmelser till fastighetsägaren Olov Lindgren AB och Stiftelsen K A Almgren Sidenväveri & Museum den 19 december 2019. I sitt remissvar har fastighetsägaren presenterat förslag på några justeringar av skyddsbestämmelserna, vilka har hörtsammats av Länsstyrelsen. Stiftelsen K A Almgren Sidenväveri & Museum har meddelat att de inte har några synpunkter på föreslagna skyddsbestämmelser. Stockholms stadsbyggnadskontor har inte inkommit med något svar.

Fastighetsägare Olov Lindgren AB har den 27 mars 2020 meddelat att man inte kommer ansöka om inträngsersättning med anledning av byggnadsminnesförklaringen.

Byggnaderna är försedda med skyddsbestämmelser i gällande detaljplan (Pl 7581 A) och har blåklassats av Stockholms stadsmuseum vilket innebär att museet bedömt att byggnaderna tillhör den högsta klassen och har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Historisk beskrivning av byggnadsminnet

Almgrens sidenväveri startade 1833 av Knut August Almgren efter att han i Frankrike studerat tekniken att väva sidentyger med jacquardvävstolar. Verksamheten växte snabbt och var under en stor del av 1800-talet det största sidenväveriet i Stockholm och landet. Som störst var väveriet på 1870-talet. År 1874 hade Almgrens 270 anställda varav 263 var kvinnor. Det totala antalet anställda under väveriets långa historia har uppskattats till 900 personer, de allra flesta av dem kvinnor som arbetade som väverskor, nysterskor, spolerskor, varperskor eller sömmerskor. Produktionen – som 1874 förekom på ytterligare fabriker i närhet – skedde på 196 vävstolar och utgjordes av 10 000 meter siden och 100 000 dukar samt ett stort antal band. Efterfrågan på sidentyg av Almgrens kvalitet minskade under 1900-talet och tillverkningen kom att inriktas på band – främst ordensband. Väveriverksamheten fortsatte fram till 1974, långt efter att de andra sidenväverierna i Stockholm stängts.

År 1846 flyttades verksamheten till det nuvarande läget mellan Götgatan och Repslagargatan. Delar av den bebyggelse som fanns där då finns kvar: ett bostadshus mot Götgatan uppfört vid mitten av 1700-talet och senare ombyggt på 1800-talet och en gårdsbyggnad med gavel mot Repslagargatan, byggd 1813. Snart efter flytten lät Almgren bygga på och om gårdsbyggnaden till en fabrik och uppföra en uthuslänga och ett stall med vagnsbod som alltjämt finns kvar. Familjen bodde i bostadshuset mot Götgatan.

Fabriksbyggnaden i tre våningar samt källare och vind vid Repslagargatan byggdes 1862 av tegel med träbjälklag och gjutjärnskolonner. På varje våning fanns en stor fabrikssal samt ett mindre rum. I källaren fanns maskinrum för ångmaskin och förvaringsutrymmen bland annat för kol.

I fabriksbyggnaden finns idag en våning, på våningsplan 1, med vävstolar och annan maskinell utrustning bevarad. Här vävs fortfarande sidentyger och band. Våningsplanet är indelat i flera rum, ett kontorsrum med arkivalier och mönsterprover, en vävsal, ett bomningsrum samt ett beredningsrum. Våningsplanet ingår i museiverksamheten och är tillgängligt för besökare.

Såväl antalet som typer av maskiner har ändrats under åren. I vävsalen finns idag plats för fyra jacquardvävstolar av trä, men endast tre står på plats. Det är möjligt att placera ut en fjärde vid behov. Utöver handvävstolarna finns en mekanisk bandvävstol för sex band (remdriven). I vävsalen finns också en spolmaskin (spolmöl) och en vindmaskin (vindmöl). Båda dessa är remdrivna. Det finns också tre maskiner för tillverkning av jacquardkort. Det mindre rummet i söder är ett bomningsrum (varprum) med maskiner som används bland annat till att varpa och på andra sätt förbereda väven innan den sätts upp i vävstolarna. I beredningsrummet, som ligger längs med Repslagargatan, sker efterbehandling med hjälp av olika maskiner för att uppnå olika effekter på tyget. Slutligen finns kontoret där mönsterprover samt räkenskaper och andra arkivhandlingar finns

BESLUTDatum
2020-04-16Beteckning
432-28348-2012

bevarade. I kontoret finns ett skrivbord och två diskar samt väggfasta hyllor. Ytterligare utrustning och arkivhandlingar finns magasinerade på annan plats.

År 1991 återupptogs verksamheten vid Almgrens sidenväveri i familjen Almgrens regi med en kommersiell produktion av sidentyger samt viss museiverksamhet med visningar. I början av 2000-talet byggdes en fristående hiss för att göra museibygnaden tillgänglig. Hissen har getts ett modernt formspråk men är modest i skala och utformning.

Bottenvåningen och andra våningen är kommersiella kontorslokaler. Även de är välbevarade med i stort sett ursprunglig planlösning och autentiska brädgolv, fönster och gjutjärnskolonner. Det finns spår av väveriverksamheten i form av rester av hjultransformationen och märken efter maskiner på golvet. I källaren och på vinden är spåren efter den industriella verksamheten få. Källaren med välbevarade källarvalv används som festlokal med restaurangkök. Plan 3 (vinden) inrymmer idag utställning, hörsal samt kontor. Våningsplanet är tillgängligt för museibesökare.

Idag rymmer bostadshuset mot Götgatan till största delen bostäder. Det äldre fabrikshuset med gavel mot Repslagargatan rymmer kommersiella lokaler och stallet hyrs ut som kontorslokal.

Motivering till beslutet

Fabriksanläggningen på fastigheten Västergötland 6 med den synnerligen väl bevarade väverimiljön är en viktig representant för de många industriföretag som under 1800-talet etablerade sig i Stockholm.

Särskilt tydligt framstår den genuina industrimiljö i fabriksbyggnadens första våning där den maskinella utrustningen inte bara visas utan även används.

De teknik- och industrihistoriska värdena är synnerligen höga då Almgrens sidenväveri har få motstycken, även internationellt sett, när det gäller ett sidenväveri med så mycket utrustning, arkivmaterial och mönsterprover samlat på ursprunglig plats. Anläggningen förmedlar kunskap om sidenvävning och arbetsförhållanden i 1800-talets textilindustrier. Att sidenvävning fortfarande äger rum vid vävstolarna fördjupar och förtydligar de industrihistoriska värdena. Den produktion som äger rum är därför viktig att slå vakt om. Bland landets byggnadsminnen finns ett fåtal väverier: Strömsbro väveri i Gävle, det s k Strykjärnet i Norrköping samt Krokslätts fabriker i Mölndal. Inte någon av dessa har varit inriktade på siden. De är heller inte lika interiört välbevarade eller har vävstolar och maskinell utrustning bevarade i samma omfattning som vid Almgrens sidenväveri.

Almgrens sidenväveri har också ett stort social- och kvinnohistoriskt värde då den visar arbetsförhållanden vid en arbetsplats där kvinnor varit i majoritet. Ett antal

av de anställda har studerats i källorna och andra har intervjuats och det finns därmed berättelser som kan förstärka och fördjupa förståelsen av vävsalarna och arbetet som bedrivits där.

Spår av väveriverksamheten finns i hela fabriksbyggnaden – även på de våningsplan som idag är kommersiella kontorslokaler i form av rester av remtransmissioner och märken efter maskinernas fästen i golven.

Gårdsmiljön med stenbeläggning, planteringar och springbrunn är i stort sett oförändrad vilket en jämförelse med äldre ritningsmaterial visar. Gården utgör en tydlig gräns mellan produktionslokalerna och bostadshuset som vetter mot Götgatan. I gårdsbebyggelsen har smärre förändringar skett vad det gäller fönster- och dörröppningar men de omgivande fasaderna är i övrigt välbevarade.

Länsstyrelsen bedömer således att Almgrens sidenväveri är en unik anläggning med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde som väl motiverar en plats bland länets byggnadsminnen.

Kontorsutrustning, handverktyg, mönsterprover mm är inte fast inredning och kan därför inte skyddas som byggnadsminne. De har dock mycket stora kulturhistoriska värden och är av stor betydelse för förståelsen av Almgrens sidenväveri.

Bestämmelser som beslutet grundas på

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får enligt 3 kap. 1 § KML förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

När en byggnad förklaras för byggnadsminne, ska länsstyrelsen enligt 3 kap. 2 § KML genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl, kan Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

Detta beslut skickas till Lantmäteriet för registrering i fastighetsregistret.

Länsstyrelsen framhåller vikten av att de till väveriverksamheten hörande föremål och arkivhandlingar också bevaras för framtiden.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt bilaga 2.

Beslutet har fattats av länsöverdirektören Johan von Sydow med antikvarien Heléne Hyrefelt Dahlström som föredragande. I den slutliga handläggningen av ärendet har också samhällsbyggnadsdirektören Åsa Ryding medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Källor:

Almgren, Gerd, ”K A Almgrens Sidenväveri”, *Levande textil: Svenska Turistföreningens årsbok 1988*, (Stockholm 1987).
Almgrens sidenväveri: Inventering av föremålsbeståndet 1985-86, Stockholm stadsmuseum (Stockholm 1996).
Bergström, Eva & Öhrlén, Peter, *Siden* (Stockholm 1999).
Bergström, Eva, *Väverskor och mästare: Om arbetarna vid K. A. Almgrens sidenväveri* (Stockholm 2007).
Frankow, Ingrid & Åström, Annette, ”En sidenfabrik på Söder”, *Stadsvandringar 1989* (Stockholm 1989).
Lindgren-Fridell, Marita ”Sidenfirman K. A. Almgren 1833-1910”, *S:t Eriks årsbok 1943* (Stockholm 1943).
Reichmann, Claes, *Almgrens sidenväveri, Repslagargatan 15 våning 1 tr, Kulturhistorisk värdering, Restaurator, 2002.* (otryckt).
N Göran A Bergquist, *Västergötland 6, Götgatan 32 – Repslagargatan 15, Antikvarisk förundersökning, 2000* (otryckt)

Bilagor:

Besvärshänvisning

Kopia till

Riksantikvarieämbetet
Stockholms stadsmuseum
Stadsbyggnadsnämnden i Stockholms stad
Föreningen Södermalm